

Od Redakcji

Józef Innocenty Maria Bocheński, OP (1902–1995) – to jeden z najwybitniejszych polskich myślicieli XX w. Światowej sławy logik i filozof. Autor pierwszej na świecie monografii z historii logiki – *Formale Logik*. Znamienity sowietolog. Twórca kwartalnika „Studies in Soviet Thought” oraz serii wydawniczej „Sovietica” poświęconej badaniu ideologii totalitarnych. Wybitny ekspert w wielu dziedzinach, doradzający rządowi w zakresie polityki, ekonomii i biznesu. Pozostawił po sobie liczne monografie poświęcone logice formalnej, logice stosowanej, historii logiki, historii filozofii, metodologii nauk oraz szczegółowym zagadnieniom etycznym i politycznym.

Józef I.M. Bocheński był przy tym niezwykle barwną osobowością, ciekawą i niepospolitą, nadzwyczajnej erudycji i wszechstronnej wiedzy. Porywający mówca i interesujący gawędziarz; indywidualista i światowiec. Władca kilkunastoma językami, w których wykładał gościnnie niemal na wszystkich kontynentach. Był też nieustrudzonym podróżnikiem, lubiącym szybkie samochody, a także zapalonym lotnikiem, odbywającym samotne podróże za sterami swego samolotu. Jednocześnie cechował go silny i prawy charakter. Był zakonnikiem i żołnierzem, ceniącym honor i odwagę oraz patriotyczne zatroskanie o losy ojczyzny. Jego wszechstronna wiedza nie przeszkadzała mu być przy tym człowiekiem mocnej wiary, wiernym ideałom chrześcijańskim i dominikańskim. Do zakonu św. Dominika wstąpił w 1926 r. po przerwanych studiach prawniczych i ekonomicznych, które odbywał w Poznaniu. Następnie studiował filozofię we Fryburgu i teologię w Rzymie na Angelicum. Po studiach ściśle współpracował z logikami polskimi ze szkoły lwowsko-warszawskiej: Janem Łukasiewiczem, Stanisławem Leśniewskim i Alfredem Tarskim. W 1936 r., wraz z Janem Salamuchą, Janem Franciszkiem Drewnowskim i Bolesławem Sobocińskim, założył Koło Krakowskie, w którym

analizowano zagadnienia teologiczne za pomocą logiki matematycznej (tomizm analityczny). W czasie II wojny światowej uczestniczył jako kapelan wojskowy w kampanii wrześniowej oraz w bitwie pod Monte Cassino. Po wojnie przez kilkadziesiąt lat wykładał filozofię na Uniwersytecie we Fryburgu, gdzie pełnił również funkcję rektora w latach 1964–1966. W okresie powojennym był animatorem życia naukowego, kulturalnego i duszpasterskiego dla Polonii na Zachodzie, wspierającym wiele inicjatyw niepodległościowych.

Bocheński był równocześnie fascynującym wykładowcą i wybitnym, często kontrowersyjnym nauczycielem. Świadczy o tym chociażby znakomita książeczka *Ku filozoficznemu myśleniu* – będąca zapisem pogadań radiowych. Można powiedzieć, że wychował całe pokolenie filozofów europejskich. Najznakomitsi wśród nich to: Evandro Agazzi, Guido Küng, Paul von Lobkowitz, Anna Tymieniecka, Friedrich Rapp, Hans Burckhard czy Albert Menne. Uczył zawsze dbałości o jasność myślenia i rzetelność w odkrywaniu prawdy. Zwalczał z pasją „zabobony i przesady produkowane” przez współczesnych intelektualistów, panoszące się powszechnie w dzisiejszej kulturze i nauce, przenikające do codziennego życia. Uczuła na logiczność myślenia, powtarzając wielokrotnie, że „poza logiką jest tylko absurd”. Wysuwał przy tym zawsze pierwszeństwo ścisłego myślenia przed pokusą fabrykowania zamkniętego i dogmatycznego systemu filozoficznego. Uważał, że filozofia powinna zajmować się przede wszystkim analizą konkretnych zagadnień filozoficznych, a nie oferowaniem wszechstronnego i kompletnego systemu filozoficznego. Propozycje takiego systemu uznawał w dzisiejszych czasach za przedsięwzięcie światopoglądowe i ideologiczne, a nie naukowe. Lubił powtarzać, że „filozof nie moralizuje a analizuje”, pozostaje w granicach tego, co da się racjonalnie udowodnić i unika odgrywania roli proroka czy nauczyciela moralności. Mimo to był jednak dla wielu autorytetem nie tylko epistemicznym, ale również – choć tak się przed tym wzbraniał – autorytetem moralnym.

W swej bogatej twórczości Bocheński wyróżniał cztery okresy, w których podejmował różną problematykę filozoficzną, logiczną i naukową: (1) okres neotomistyczny (lata 1934–1940); (2) okres historyczno-logiczny (lata 1945–1955); (3) okres sowietologiczny (lata 1955–1967); (4) okres systematyczno-analityczny (lata 1970–1992).

* * *

Zgromadzone w tym tomie teksty przedstawiają krytycznie szerokie spektrum tematów podejmowanych przez Bocheńskiego we wszystkich tych okresach. Czytelnik znajdzie tu teksty bardziej ogólne, traktujące o roli, jaką autor *Logiki religii* odegrał w filozofii polskiej oraz ukazujące w jakim sensie pozostaje on nadal myślicielem inspirującym kolejne pokolenia. Znajdzie również teksty analizujące krytycznie wkład Bocheńskiego w opracowanie bardziej szczegółowych zagadnień, takich jak: problem analogii, autorytetu, problematykę wojny sprawiedliwej, zabobonów, a w końcu tematy mądrościowe i etyczne. Są one owocem

wystąpień zaprezentowanych w dniach 17–19 października 2012 r. na konferencji zorganizowanej przez Instytut Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego dla uczczenia 110. rocznicy urodzin Ojca Bocheńskiego.

Zaczynamy od tekstu, w którym współbrat zakonny i jednocześnie osobisty lekarz ojca Bocheńskiego – Stefan Norkowski – wspomina ostatnie lata jego życia. Następnie prezentujemy dwa teksty poświęcone teorii analogii, opracowanej przez Bocheńskiego za pomocą logiki matematycznej. Jarosław Strzelecki rekonstruuje tę teorię w języku semantyki informacyjnej, a Tomasz Barszcz konfrontuje stanowisko Bocheńskiego ze stanowiskiem Mieczysława Alberta Krąpca, który przedstawił krytykę koncepcji analogii prezentowanej przez Bocheńskiego z perspektywy tomizmu egzystencjalnego reprezentowanego przez szkołę lubelską. Kolejne dwa teksty poświęcone są analizie dzieła *Logika religii*. Marek Pepliński podejmuje zagadnienie aplikacji rozwiązań logicznych zawartych w tym dziele do niektórych zagadnień epistemologii religii rozważanych we współczesnej filozofii analitycznej. Natomiast Mariusz Kaniewski pokazuje, że Ingardenowska ontologia przedmiotu intencjonalnego umożliwia utworzenie ontologicznych modeli religii, które spełniają funkcje podobne do logicznych analiz dyskursu religijnego przedstawionych przez Bocheńskiego. Kolejne trzy teksty dotyczą etyki oraz szeroko pojętej teorii moralnej sformułowanej przez Bocheńskiego. Anna Dziedzic analizuje pojęcie „sensu życia” w kontekście krytyki pesymizmu i zestawia je z koncepcjami Tadeusza Czeżowskiego i Thomasa Nagela. Ryszard Mordarski rekonstruuje Bocheńskiego krytykę pacyfizmu na tle koncepcji wojny sprawiedliwej. Natomiast Sylwester Warzyński analizuje problematykę moralno-sapiencjalną Bocheńskiego, ukazując problem sensu życia i mądrości w wymiarze praktycznym. Kolejne trzy teksty odnoszą się do przykładów trzech problemów filozoficznych, które Bocheński poddał szczegółowej analizie filozoficznej. Jan F. Jacko przedstawia dogłębną analizę roli i znaczenia filozoficznego zabobonu oraz określa warunki jego występowania. Wojciech Banach przeprowadza analizę zagadnienia autorytetu, natomiast Andrzej Kmiecik pokazuje, w jaki sposób można zaadaptować Bocheńskiego teorię przedsiębiorstwa do analizy współczesnych kryzysów finansowych na świecie. Pięć kolejnych tekstów poświęconych jest problematyce światopoglądowej i politycznej podejmowanej przez Bocheńskiego. Tekst Bożeny Listkowskiej ukazuje krytykę współczesnych filozofii światopoglądowych (filozofii dialogu) z perspektywy tradycji analitycznej uznawanej przez Bocheńskiego za jedyną filozofię naukową. Wojciech Zieliński przedstawia sposób odczytania myśli Bocheńskiego jako wezwanie do odwagi samodzielnego myślenia w czasach opanowanych przez ideologię „politycznej poprawności”. Stefan Konstańczak zajmuje się w swoim tekście zaangażowaniem politycznym Bocheńskiego na rzecz wsparcia opozycji antykomunistycznej w powojennej Polsce. Tekst Wojciecha Wierzejskiego rekonstruuje filozofię polityczną Bocheńskiego, akcentując zwłaszcza jego filozofię narodu w kontekście głównych ideologii politycznych pierwszej połowy XX w. Natomiast Alfred Skorupka przedstawia

poglądy Bocheńskiego na cywilizację w kontekście globalizacji i odradzania się cywilizacji Chin. Na koniec prezentujemy trzy teksty o aplikacji różnych aspektów myśli Bocheńskiego do konkretnych problemów praktycznych. Tekst Karola Tomeckiego pokazuje, jak można stosować Bocheńską analizę marksizmu do opisu współczesnej ideologii panującej na Białorusi. Marcin Wiśniewski analizuje etykę wojskową z dzieła *De Virtuti Militari* w kontekście współczesnego prawa międzynarodowego dotyczącego konfliktów zbrojnych i działań wojennych. Natomiast tekst Dawida Pełki pokazuje, w jaki sposób można wykorzystać teorię charakteru przedstawioną w *De Virtuti Militari* w zawodach ratowniczych, w których cenione jest zwłaszcza męstwo i opanowanie w obliczu niebezpieczeństwa utraty życia.

Mamy nadzieję, że publikowane w „Filo-Sofiji” teksty zainteresują ponownie myślą o Bocheńskiego, a nade wszystko właściwą jego filozofowaniu kulturą myślenia o rzeczach nie tylko najważniejszych.

Dariusz Łukasiewicz
Ryszard Mordarski